
Нова економічна методологія: антропоцентричний підхід в аналізі соціально-економічних змін

Петро Нікіфоров

Кафедра фінансів і кредиту, економічний факультет, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна

ORCID 0000-0003-4860-0139

Ілона Бабух

Кафедра маркетингу, інновацій та регіонального розвитку, економічний факультет, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна

ORCID 0000-0001-8274-5716

Для цитування цієї статті:

Нікіфоров Петро, Бабух Ілона. Нова економічна методологія: антропоцентричний підхід в аналізі соціально-економічних змін. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 4, No. 2, 2025, pp. 90-99. doi: 10.46299/j.isjmef.20250402.09.

Надійшла до редакції: 14 лютого 2025 р.; **Схвалено:** 15 березня 2025 р.;

Опубліковано: 01 квітня 2025 р.

Анотація: Аналіз сучасних соціально-економічних процесів у контексті методології економічної науки з урахуванням новітніх глобальних змін, зокрема переходу до антропоцентричної парадигми, підкреслює важливість інтеграції соціокультурних і духовно-моральних аспектів у економічні дослідження. Це необхідно для адекватного осмислення сучасних суспільних трансформацій, зокрема в умовах інформаційних суспільств. Особлива увага приділяється взаємозв'язку економіки з політичною, правовою, культурною та моральною сферами, адже економічні процеси є частиною ширшого соціального й духовного контексту. Однією з основних проблем є переосмислення класичних економічних категорій і теорій, які більше не відповідають новим реаліям. Доведена необхідність розробки нових філософсько-методологічних концепцій, які включають морально-етичні характеристики економічних суб'єктів для формування комплексних теоретичних моделей. Зазначено обмеженість традиційних підходів в рамках позитивізму та неопозитивізму для пояснення основних процесів сучасної креативної економіки. У цьому контексті необхідно застосовувати міждисциплінарні методи, зокрема синергетичний підхід, для моделювання нелінійних соціальних явищ. Перехід до антропоцентричної парадигми передбачає визнання центральної ролі людини в економічних процесах, де її моральні й інтелектуальні якості відіграють ключову роль у прогнозуванні соціальних трансформацій. Розглянуто перспективи розвитку економічної науки, яка має орієнтуватися на потреби сучасного суспільства та враховувати духовно-ціннісну сферу як важливу складову економічного розвитку. Врахування культурних і моральних аспектів дозволяє не лише глибше розуміти механізми соціально-економічного розвитку, але й сприяє формуванню нових ціннісних орієнтирів для економічної політики. Перехід до антропоцентричної парадигми вимагає коригування певних постулатів економічної теорії, оскільки економічні процеси неможливо аналізувати без урахування людських цінностей і моральних принципів. Інтеграція аналізу людської природи в економічну теорію є важливим кроком до створення системи, яка забезпечує всезагальний добробут, а не лише фінансове зростання. Значущим аспектом є реалізація стратегій, що інтегрують знання з різних дисциплін, зокрема соціальних і гуманітарних наук. Це дозволяє

створювати ефективні моделі для розуміння складних соціально-економічних процесів, а впровадження міждисциплінарних підходів стає необхідною умовою для розвитку сталих економічних систем.

Ключові слова: наукові дослідження, економічна методологія, методологія наукових досліджень, креативна економіка, економічна наука, парадигма, постулат, гносеологія, світогляд, природа людини, фінансово-грошовий механізм, універсальний регулятор.

1. Вступ

Актуальність розвитку економічної науки у сучасних умовах зумовлена швидкими та комплексними змінами, які відбуваються в глобальному середовищі. Технологічний прогрес, що визначає нові тенденції у виробництві, споживанні й обміні інформацією, вимагає перегляду традиційних економічних підходів та моделювання нових механізмів розвитку. Одним з важливих аспектів цих змін є посилення взаємозв'язку економіки з іншими сферами соціуму, зокрема з політикою, культурою та моральними цінностями, що мають безпосередній вплив на ефективність економічних процесів. Зміни в соціально-економічній структурі, нові економічні реалії, що виникають під впливом глобалізації, вимагають нових інтерпретацій та наукових підходів. У цьому контексті надзвичайно важливим є переосмислення ролі людини в економічних процесах, оскільки саме її моральні орієнтації, поведінка та ціннісні пріоритети визначають не лише індивідуальну, а й колективну ефективність економічних систем.

Сучасні виклики, такі як економічна нерівність, глобальні екологічні проблеми, демографічні зміни та технологічні зрушення, потребують інтеграції нових концептів в економічну науку. Одним із таких концептів є антропоцентризм, що фокусується на людях як основному об'єкті економічних процесів. Цей підхід дозволяє оцінити значення моральних та етичних аспектів у регулюванні економічних відносин та сприяє формуванню більш стійких і соціально відповідальних економічних моделей. Таким чином, розвиток економічної науки вимагає не лише адаптації до нових глобальних реалій, а й глибокого аналізу нових соціокультурних факторів, які стають вирішальними для сталого економічного розвитку. Створення комплексних наукових підходів, що враховують морально-етичні та соціокультурні аспекти, дозволить більш ефективно реагувати на сучасні трансформації та забезпечити стійкість економічних систем у майбутньому.

2. Об'єкт та предмет дослідження

Об'єктом дослідження є сучасні соціально-економічні системи та новітні трансформаційні процеси, що відбуваються в них у контексті глобальних змін та розвитку суспільства. Це включає в себе аналіз взаємодії економічних, політичних, соціальних і культурних аспектів, що формують нові реалії в умовах глобалізації, технологічних зрушень та змін у світовому порядку.

Предметом дослідження є філософсько-концептуальні підходи, що спрямовані на розробку нових методологічних знань та інструментів, необхідних для адекватного осмислення й аналізу сучасних суспільних трансформацій. Враховуючи комплексність і взаємозв'язок соціально-економічних процесів, дослідження охоплює переосмислення існуючих економічних теорій, адаптацію нових філософських концептів, що інтегрують морально-етичні та соціокультурні аспекти, а також розробку методологічних засад для аналізу нелінійних, динамічних змін у сучасних суспільствах.

3. Ціль дослідження

Метою статті є аналіз змін в методології економічної науки, зокрема перехід до антропоцентричного підходу, що передбачає врахування не лише економічних, а й соціальних, культурних і моральних аспектів для глибшого розуміння глобальних змін у суспільстві й економіці.

4. Аналіз літератури

У сучасній економічній літературі дедалі більше визнається наявність кризових явищ у науці, зокрема у класичних економічних теоріях, які вже не здатні адекватно пояснювати складні та швидко змінювані соціально-економічні процеси. Сучасний стан економічних досліджень свідчить про необхідність перегляду існуючих парадигм і підходів, оскільки традиційні економічні моделі часто не відповідають новим реаліям глобалізованого світу, в якому переважають фактори, що є важкими для кількісного вимірювання, такі як креативність, інновації, соціальні та культурні зміни. Розуміння загальних закономірностей розвитку економіки та суспільства є надзвичайно важливим, оскільки лише через філософсько-концептуальний підхід і трансформацію економічного знання можна ефективно аналізувати часткові, конкретні проблеми, теорії та практики. Це вимагає як зміни в структурі економічного знання, так і розвитку нових парадигм, які дозволяють враховувати не лише класичні економічні характеристики, але й соціокультурні, моральні й екологічні фактори, що визначають розвиток сучасного світу.

Значний внесок у розвиток економічної методології зробили видатні вчені, серед яких Дж. С. Міль, Дж. М. Кейнс, М. Фрідман, Т. Кун, І. Лакатош, П. Файерабенд та ін. Кожен з них вніс свою частку у розвиток нових підходів до розуміння економічних процесів і методів наукового дослідження. Дж. С. Міль і Дж. М. Кейнс внесли фундаментальні зміни в розуміння економічної політики та її впливу на розвиток держави та суспільства. М. Фрідман, як прихильник неокласичної школи, акцентував увагу на важливості монетарної політики, а Т. Кун та І. Лакатош підняли питання зміни наукових парадигм і розвитку методології наукових відкриттів у соціальних науках. П. Файерабенд, зокрема, виступав за плюралізм наукових методів і підходів до розуміння реальності.

До цього списку варто додати й українських науковців, таких як В. Базілевич, В. Степаненко, А. Чухно та ін., які зробили вагомий внесок у розвиток економічної теорії та методології в специфічних умовах економіки України. Вони акцентували увагу на необхідності впровадження інноваційних підходів у дослідження соціально-економічних процесів та пошуку нових методів і прийомів для аналізу сучасних економічних трансформацій.

Однак, незважаючи на значний розвиток економічної теорії та методології, сьогодні важливим є нове осмислення сучасного стану еволюції економічної науки, особливо в контексті обґрунтування основних методологічних концептів, які стосуються таких актуальних об'єктів дослідження, як сучасна креативна економіка й інформаційне суспільство. Розвиток креативної економіки, заснованої на інноваціях, знаннях, технологіях і культурних індустріях, потребує нових наукових підходів, які б враховували не лише економічні показники, але й людські, культурні, моральні та соціальні цінності. Крім того, інформаційне суспільство, яке базується на швидкому розвитку технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, ставить нові виклики перед економічною наукою. У цих умовах важливо розробляти методологічні підходи, здатні адекватно відображати нові реалії, зокрема зміни в соціальних взаємодіях, глобалізацію економічних процесів та вплив цифрових технологій на економічне середовище.

5. Методи досліджень

У дослідженні застосовано низку методів наукового аналізу, що дають змогу всебічно розглянути проблему побудови нової економічної методології через її ключові аспекти, визначені авторами. Метод аналізу використано для дослідження сучасних трансформаційних змін та ключових постулатів методології неокласичних теорій економічної науки. Він дозволяє детально розглянути еволюцію економічних парадигм і взаємозв'язки між економічними процесами, соціальними змінами та загальною економічною ситуацією на глобальному рівні. Метод синтезу застосовано для усвідомлення та формулювання основних характеристик антропоцентричної парадигми в економічній науці, з особливим акцентом на домінування духовно-ціннісних і моральних аспектів. Цей метод сприяє інтеграції соціальних, культурних і моральних факторів у розуміння економічних процесів, що забезпечує більш глибоке і збалансоване бачення економічних змін, орієнтованих на людину та її благополуччя. Метод поєднання історичного та логічного підходу використано для розкриття процесів історичної еволюції людства та розвитку людської сутності, акцентуючи увагу на спрямованості цих процесів на все більш повне розкриття природи людини через загальне. Цей підхід дозволяє зрозуміти, як зміни в економічних системах, соціальних структурах і культурних практиках взаємодіють із розвитком людської особистості та морально-ціннісними орієнтаціями в історичному контексті.

Загалом, використання цих методів дозволяє комплексно підійти до вивчення сучасних трансформацій в економічній науці та визначити шляхи інтеграції нових концепцій, орієнтованих на людиноцентричний підхід і врахування духовно-ціннісних вимірів.

6. Результати досліджень

Розвиток науки неминуче ставить перед дослідниками питання методології, оскільки з'являються нові факти, явища та процеси як у природному середовищі, так і в соціумі. Це веде до поглиблення знань та більш глибокого усвідомлення їх сутності, що, у свою чергу, вимагає перегляду та коригування категорій, законів, а також формулювання нових понять та наукових підходів у процесі аналітичної діяльності. Методологія будь-якої науки, перш за все, є філософією цієї науки, оскільки вона розглядає основні філософсько-методологічні концепції, досліджує природу наукових припущень, методи пояснення явищ, причинно-наслідкові зв'язки тощо. Зокрема, методологія економічної науки виступає як філософія економіки, оскільки вона, долаючи фрагментарність різних аспектів економічної теорії, надає цілісну картину економічних процесів і розвитку суспільства. Важливо зазначити, що спроби пояснити складні соціальні та природні явища виключно через окремі, ізольовані дисципліни не дають повноцінного результату і можуть призвести до кризи в науковому пізнанні [2].

Саме філософія здійснює постійний і глибокий вплив на зміст та напрями розвитку всіх економічних наук, будучи на протязі всієї історії людства джерелом нових ідей, узагальнюючи досягнуті результати та формуючи нове, всезагальне знання. Вона виступає універсальним методом пізнання для науки в цілому, забезпечуючи реалізацію системного підходу до вивчення різноманітних явищ. Саме на основі філософського знання постійно розробляються, уточнюються та переглядаються методи наукового пізнання. Безпосереднім завданням методології економічної науки є аналіз економічних процесів у взаємозв'язку з іншими аспектами суспільного життя, зокрема політичними, правовими, релігійними, етико-моральними та іншими. Жодна інша наукова дисципліна, окрім філософії та відповідної методології, не виконує такої синтезуючої, інтегруючої та пізнавальної функції.

Економіка, створена людиною в рамках історичної еволюції, яка повинна була б повністю підкорятися волі людини, насправді, за аналогією з природними процесами, почала функціонувати за власними законами. Більше того, економіка не лише вийшла з-під контролю свого творця, а й підкорила його. У сучасних умовах людство не встигає не лише

контролювати всі економічні процеси, а й навіть осмислювати їх у повному обсязі. Сучасний науково-технічний прогрес щодня приносить нові досягнення, що супроводжуються кардинальними змінами в політико-економічних системах світу та значними цивілізаційними трансформаціями. Людство фактично перебуває на етапі історичних змін, які кардинально змінюють сам характер розвитку цивілізації. Можна стверджувати, що відбувається зміна самого напрямку еволюційного процесу [11].

Саме тому важливо усвідомлювати загальні й універсальні закономірності розвитку економіки та суспільства, оскільки лише на основі такого знання (парадигми науки) можна ефективно розуміти й аналізувати всі часткові, більш конкретні проблеми теорії й практики. Економічна наука перебуває на етапі, коли змінюється сама структура економічного знання, тобто, по суті, відбувається зміна парадигми економічної науки. Сьогодні на передній план виходять дослідження, в яких наявні наукові школи, теорії, традиції піддаються переосмисленню в контексті парадигм (Т. Кун) та науково-дослідницьких програм (І. Лакатош) [14; 15].

Все більше усвідомлюється та визнається обмеженість застосування в економічній методології позитивізму, неопозитивізму та відповідних методів дослідження, які не здатні адекватно пояснити основні постулати економічної науки в контексті аналізу сучасної креативної економіки інформаційного суспільства. Саме тому в рамках економічної методології важливо не лише зрозуміти сучасний стан еволюції теоретико-методологічного знання, але й обґрунтувати з філософських позицій методологію аналізу сучасного інформаційного суспільства, а також осмислити наукові підходи, характерні для аналітики в межах сучасної економічної науки [4].

На наш погляд, сьогодні ключовим постулатом науки повинна бути теза про те, що економіка не є окремою підсистемою суспільства в контексті співвідношення «частина – ціле». Це не автономна сфера життєдіяльності, а своєрідний зріз всього суспільства, який охоплює всі його сфери (релігію, політику, культуру тощо). Усі суспільні трансформації завжди в тій чи іншій мірі «економізуються», а розвиток самої економіки відбувається під впливом та на основі чинників, пов'язаних з релігією, політикою та, в широкому сенсі, культурою.

Ще одним з основних постулатів економічної науки є визначальна роль людини та її центральне місце в економічних процесах, оскільки економіка, як соціальна система, в сутності є мережевою структурою відносин між різними економічними суб'єктами, тобто людьми та їх певними групами. Співвідношення індивіда і суспільства в рамках економічної діяльності виступає не лише як одна з центральних проблем економічної теорії, але й як ключова аналітична конструкція у дослідженнях усіх соціальних і поведінкових наук, зокрема в соціології, психології та інших дисциплінах, що вивчають людську поведінку. Вивчення моделей економічної поведінки людей у різних соціальних ролях та контекстах є одним з основних завдань сучасної економічної науки, оскільки від цього залежить правильне розуміння та пояснення економічних процесів на мікро- та макрорівнях [8].

Сучасне людство вступило в епоху фінансових цивілізацій. У науковій літературі існує чимало обґрунтованих аргументів, представлених окремими дослідниками, які підтримують цей постулат. Ми ж лише зафіксуємо, що гроші та фінанси, як впорядкований та систематизований рух грошових фондів і потоків, в історії людства спочатку розвивалися переважно в економічній сфері, але поступово, в процесі історичної еволюції, фінансово-грошовий механізм почав поширюватися на всі інші сфери життєдіяльності людини. Врешті-решт, він перебрав на себе функції управління всім суспільством. Таким чином, у сучасному світі гроші та фінанси фактично перетворилися на універсальний регуляторний інструмент, який впливає не тільки на економіку, але й на всі позаекономічні сфери суспільного життя. Саме тому предмет економічної науки зазнав значного розширення: він уже включає духовно-ціннісну сферу та культуру в її найширшому розумінні [9].

У сучасних умовах економічна теорія, в межах існуючих постулатів науки, не здатна адекватно пояснити природу глобальних змін у тенденціях економічного розвитку, а також описати й аргументовано прогнозувати основні напрямки суспільних трансформацій. Розробка нової наукової парадигми економічної науки вимагає орієнтації на людину як центральну фігуру аналізу, з урахуванням її когнітивних, конативних і психоемоційних характеристик. Сучасні тенденції розвитку світу, що демонструють невідповідність традиційних наукових постулатів реаліям, є наслідком спотвореного уявлення щодо ролі та місця неекономічних чинників, серед яких духовні цінності, моральні аспекти та вплив культури у всіх її універсальних займають суттєво важливі позиції. Саме тому методологія економічної науки повинна націлюватися на пошук і розробку нових соціальних норм взаємодії та взаємопроникнення економічних і позаекономічних сфер життєдіяльності людини, з огляду на універсальне регуляторне значення економічного добробуту, грошей та фінансів [6].

Існуюча соціальна парадигма економічної науки, відповідно до логіки розвитку науки, повинна поступово трансформуватися в антропоцентричну парадигму, де центральним об'єктом аналізу стане людина, її всебічний розвиток під впливом економічних та соціальних чинників, а також поведінкові моделі людини. Коротка аргументація цієї трансформації виглядає таким чином. Спочатку в економічній науці до традиційних чотирьох класичних видів економічних ресурсів було додано інформацію, яка до кінця XX століття почала визнаватися ключовим економічним ресурсом. Згодом знання, як впорядкована й систематизована інформація, набули ролі основного ресурсу, і економіка перетворилася на знаннєву [12]. На сьогоднішній день визначальним ресурсом сучасної креативної економіки є не просто знання, а ширше – інтелект людини, точніше її інтелектуальна функція (спроможність).

У процесі історичної еволюції основних економічних ресурсів суспільства можна спостерігати певну логіку, яка веде до висновку, що в майбутньому, відповідно до розвитку людства, ключовим аспектом для реалізації сутності людини стане не стільки інтелект, скільки моральність, яка є глибинною онтологічною природою людини [5]. Таким чином, моральні якості людини повинні стати основним соціально-економічним ресурсом у перспективі. Водночас, в умовах антропоцентричної парадигми, важливим методологічним підходом економічної науки має бути включення морально-етичних характеристик економічних суб'єктів до аналізу відповідно до принципів наукового дослідження.

Більше того, предметний простір економічної науки сьогодні зазнає зсуву від традиційних проблем, пов'язаних із ВВП, добробутом, технологіями, структурними зрушеннями та змістовними питаннями окремих економічних дисциплін до проблем всебічного розвитку людини. Основним фокусом має стати максимально повна реалізація сутнісної природи людини через творчий характер інтелектуальної праці та морально-етичні спроможності.

Сьогодні науковці зобов'язані аналізувати й оцінювати історичні перспективи розвитку нашого суспільства. Людські спільноти, особливо в розвинутих країнах, поступово, але достатньо швидко в рамках історичних процесів, переходять до епохи якісних змін характеру свого розвитку. Скоріше за все, відбудеться зміна каналу самого процесу еволюції, що супроводжуватиметься значними трансформаціями соціально-економічних механізмів. Економічна думка, яка не орієнтована на соціогуманітарні параметри, втрачає не лише прагматичну складову та власне економічну ефективність, але й духовно-ціннісний сенс, що супроводжує людину в її житті. Сьогодні економічні та соціальні процеси нерозривно пов'язані, оскільки знання й інновації формують вартість кінцевого продукту. Тому соціальна компонента (людина, її розвиток) стає домінуючою, а сама логіка наукового аналізу сучасних економічних трансформацій спрямовує нас до розуміння людиноцентричності, відкриваючи концепт антропологічної та моральної економіки.

Новітня інформаційна економіка та відповідне суспільство вимагають від науки комплексного і багатовимірного аналізу не тільки економічних, але й позаекономічних

чинників, соціокультурних норм і культурних універсалій [3]. Парадоксально, але, хоча моральні спроможності людини формально виходять за межі предмета економічної науки, вони є її синтезуючою характеристикою. Моральні якості, які неможливі без глибокої духовності, сьогодні виступають важливим економічним і соціальним ресурсом, який, на наш погляд, сучасне суспільство часто недооцінює або ігнорує. Протидією цьому має стати формування та впровадження нової парадигми, нового світоглядного підходу (світоустрою), в якому людина не просто абстрактно виступає центром явищ і процесів, а є реальним суб'єктом, здатним визначати розвиток як економічних, так і соціальних процесів на всіх рівнях. Цей підхід потребує переосмислення ролі людини в економіці та суспільстві в контексті глобальних змін і соціальних трансформацій.

Уся історична еволюція людства спрямована на розвиток людських спроможностей, самореалізацію людини як особистості. При цьому найбільш сутнісне в природі людини полягає не лише в розумі (інтелекті), а й у моральному аспекті. Саме моральність повинна визначати економічні взаємодії людей у перспективі [10]. Таким чином, логіка історії, а разом з нею й логіка наукового аналізу, вимагають визнання моральних спроможностей людини, її морально-етичних характеристик, як визначальних економічних і соціальних ресурсів суспільства. У майбутньому саме ці ресурси будуть визначати розвиток економіки та суспільства в цілому. Тому антропоцентричні виміри в аналізі всіх явищ і процесів сучасної економіки повинні стати домінуючими в наукових дослідженнях.

У спеціальній літературі, що стосується методологічних проблем, відповідні знання класифікуються як багаторівневі. Кожен рівень цієї класифікації має свою специфіку та характеризується конкретними знаннями, які стосуються певної сфери діяльності. Філософсько-методологічні концепції виокремлюють такі рівні методологічного знання, як гносеологічний, світоглядний, науково-методологічний, науково-змістовний та логіко-гносеологічний [1].

В економічній методології гносеологічний рівень включає ряд понять і категорій, через які людина пізнає всі явища економіки та світу, усвідомлює їх взаємозв'язки, процеси розвитку, суперечності тощо. В рамках цього рівня виокремлюються окремі підходи, такі як структурний, холистичний, системний, гуманістичний тощо. Світоглядний рівень аналізує цивілізаційний зріз суспільства та ідеї, що визначають його загальний розвиток. Цей рівень підкреслює еволюційні й інституціональні підходи в аналізі соціально-економічних процесів. Науково-методологічний рівень є ключовим, оскільки включає принципи досліджень, зокрема методологічну визначеність, логіку, несуперечливість та об'єктивність. Науково-змістовний рівень охоплює розроблені економічною наукою принципи і закономірності, що визначають її теоретичну основу. Логіко-гносеологічний рівень зосереджується на самоорганізації економічної сфери, включаючи основні положення про предмет та об'єкт досліджень, категорії економічної науки і практики [1].

Усі рівні методологічного знання та реалізовані в них підходи є важливими для розвитку економічної методології. Наголошуючи на значущості кожного рівня і підходу в аналітичному процесі, слід особливо відзначити актуальність синергетичного підходу. Цей підхід, як новий міждисциплінарний напрям науки, використовується для моделювання багатьох процесів соціального життя та розвитку. Синергетика дозволяє враховувати складність і нелінійність соціальних та економічних явищ, сприяючи більш глибокому розумінню механізмів їх функціонування і взаємодії [13].

Ми вже підкреслювали важливу роль у соціальних науках аналізу співвідношення людини та суспільства в різних видах діяльності. В умовах сучасного інформаційного суспільства особливо важливо враховувати діалектичний зв'язок між соціальним і індивідуальним. Людина, реалізуючи власні цілі та будучи носієм соціальних норм, самостверджується як творча особистість лише через взаємодію з іншими членами суспільства. Методологія економічної науки підкреслює, що для досягнення особистісних цілей важливу роль відіграє синергетика взаємодії окремих індивідів з рештою суспільства через комунікації.

Таким чином, методологія сучасних наукових досліджень базується на процесі зростання методологічних знань, необхідних для аналізу економіки та суспільства, оскільки саме ці знання пов'язують соціально-економічні зміни світу, держави, національних економік з прогресом науки. Інформація та знання сьогодні докорінно змінюють структуру економіки, а також місце і роль людини у виробництві та суспільстві. Включення філософсько-методологічних концепцій в економічне пізнання стало важливим кроком для актуалізації існуючих проблем економічної теорії, що вимагає нової філософії економічної науки. Це означає формування такої філософської схеми економічного пізнання, в якій зберігаються абстрактно-гносеологічні та логіко-методологічні аспекти, але водночас необхідно розвивати екзистенціально-антропологічне усвідомлення, в якому в центрі уваги стоїть людина у всіх її економічних ролях.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

В умовах сучасних глобальних трансформацій традиційні методи економічного аналізу виявляються недостатніми для адекватного пояснення нових викликів, що постають перед економічними та соціальними системами. Зважаючи на це, перспективи подальших досліджень полягають в інтеграції соціокультурних, морально-етичних та економічних підходів. Такий комплексний підхід дозволить створювати більш обґрунтовані й ефективні теоретичні моделі, які відповідатимуть вимогам сучасного суспільства і зможуть стати основою для розробки стратегії сталого розвитку як економіки, так і соціуму. Окрім того, це дасть можливість не лише глибше аналізувати наявні проблеми, а й шукати нові шляхи для досягнення збалансованого та гармонійного розвитку в умовах швидко змінюваного глобального середовища.

8. Висновки

Методологія економічної науки є ключовим чинником для розвитку цієї науки, адже вона визначає не лише напрямки досліджень, але й спосіб розуміння й інтерпретації складних соціально-економічних явищ. В умовах швидких змін у глобальній економіці традиційні методи та підходи вже не можуть повністю пояснити всі аспекти сучасних економічних процесів. У зв'язку з цим необхідно вдосконалювати теоретичні засади економічної науки, інтегруючи нові філософсько-методологічні концепції.

Однією з найбільших проблем, з якою стикається сучасна економічна наука, є складність взаємодії економічних і позаконічних факторів, таких як культурні, соціальні та політичні умови. Тому важливо, щоб економічні теорії враховували не тільки фінансові та виробничі аспекти, але й більш широкі соціально-культурні контексти. Таке розширене бачення допомагає краще зрозуміти не лише економічні процеси, а й способи їх регулювання, що відповідають потребам суспільства. З огляду на це, необхідно поєднувати традиційні методи з новими підходами, які дозволяють вивчати економіку як частину більш широкої соціальної системи. Важливу роль у цьому контексті відіграє розвиток міждисциплінарних підходів, які дозволяють аналізувати економічні явища з урахуванням психологічних, соціальних і культурних факторів, що впливають на поведінку економічних агентів. Крім того, глобалізація й інтенсивний розвиток інформаційних технологій створюють нові виклики для економічної науки. Ці зміни зумовлюють необхідність перегляду старих парадигм і розробки нових підходів до аналізу економічних процесів, які враховують швидкість змін, нестабільність і взаємозалежність різних секторів економіки та все більше значення людського чинника, моральних спроможностей людини як суттєво важливого економічного і соціального ресурсу.

Отже, методологія економічної науки повинна стати більш комплексною, інтегрованою та чутливою до соціальних і культурних аспектів. Тільки такий підхід дозволить не лише

зрозуміти реалії сучасної економіки, а й розробити ефективні стратегії для її стабільного розвитку в умовах постійних змін.

Список літератури:

- 1) Бабух І. Б. Методологія та організація наукових і прикладних досліджень у маркетингу: навч. пос. для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 260 с.
- 2) Бабух І. Б., Галін А. О. Розвиток економічної методології в контексті соціально-економічних трансформацій XXI століття. *Економічний простір*. 2025. № 197. С. 10-14.
- 3) Білоцерковець В. В., Загородня О. О. Проблеми та перспективи модернізації методологічної платформи дослідження нової інноваційної економіки. *Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.* : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. К., 2015. С. 349-352.
- 4) Жаворонкова Г. В., Мельник Л. Ю. Сучасна направленість методології наукового пошуку в дослідженні формування економіки знань в інформаційному суспільстві. *Економіка та держава*. 2018. № 2. С. 16-21.
- 5) Козловський І. Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект. К. : Колесо Життя, 2024. 120 с.
- 6) Краус Н. М. Методологія та організація наукових досліджень : навчально-методичний посібник. Полтава : Оріяна, 2012. 183 с.
- 7) Мейсон П. Посткапіталізм. Путівник у майбутнє / пер. з англ. Н. Мочалова. К. : Наш Формат, 2019. 360 с.
- 8) Нікіфоров П. О., Марич М. Г. Місце моралі у теоретичній схемі поведінкових фінансів: постановка проблеми. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2825>.
- 9) Нікіфоров П. О., Бабух І. Б. Методологія наукових досліджень як особлива галузь економічної науки : сучасне розуміння та наукові підходи. *Механізм регулювання економіки*. 2023. № 3 (101). С. 73-77.
- 10) Степаненко С. В. Інституціональний аналіз економічних систем (проблеми методології) : монографія. К. : КНЕУ, 2008. 312 с.
- 11) Харарі Ювал Ной. Homo Deus. За лаштунками майбутнього / пер. з англ. О. Дем'янчука. К. : Видавництво Букшєф, 2023. 512 с.
- 12) Чухно А. А. Твори : Становлення еволюційної парадигми економічної теорії. Том 3. Київ, 2007. 712 с.
- 13) Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним / пер. з англ. Циба В. К. : Наш Формат, 2023. 488 с.
- 14) Kuhn T. The Structure of Scientific Revolutions. Chicago, London : University of Chicago Press Ltd, 1970. 210 p.
- 15) Lakatos I. Criticism and the Methodology of Scientific Research Programmes. *Proceedings of the Aristotelian Society*. 1968. Vol. 69. P. 149-186.

New economic methodology: an anthropocentric approach to the analysis of socio-economic changes

Petro Nikiforov

Faculty of Economics, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine
ORCID 0000-0003-4860-0139

Iona Babukh

Faculty of Economics, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine
ORCID 0000-0001-8274-5716

Abstract: The article analyzes new approaches in the methodology of economic science in the context of modern global changes, in particular, the transition to an anthropocentric paradigm. The author emphasizes the need to take into account socio-cultural, spiritual and moral aspects in economic research for an adequate analysis of modern social transformations in information societies. Attention is focused on the interconnection of the economy with the political, legal, cultural and moral spheres, as the economy is part of a broader social and spiritual context. An important problem is a new understanding of classical economic categories and theories that do not correspond to new realities. The author emphasizes the need to develop new philosophical and methodological concepts aimed at introducing moral and ethical characteristics of economic actors into the analysis in order to build comprehensive theoretical models. The author points out the insufficiency of traditional approaches within, for example, positivism to explain the main processes of the modern creative economy. Within this context, it is necessary to introduce interdisciplinary methods, taking into account a synergistic approach to modeling nonlinear social phenomena. The transition to an anthropocentric paradigm implies bringing people to the forefront of economic processes, where their moral and intellectual characteristics are crucial for predicting social transformations. The article considers the prospects for the development of economic science, which should be guided by the needs of modern society and take into account the spiritual and value sphere as an important part of economic development. Taking into account cultural and moral aspects allows not only a deeper understanding of the mechanisms of socio-economic development, but also contributes to the formation of new value orientations for economic policy. The transition to an anthropocentric paradigm requires changing certain postulates of economic theory, since economic processes cannot be considered without taking into account human values and moral imperatives. The integration of the human factor into economic theories is an important step towards creating a system where economic development contributes to the welfare of all, not just financial growth. An important aspect is the implementation of development strategies that integrate knowledge from various disciplines, including the social sciences and humanities. This allows for the creation of effective models for understanding complex socio-economic processes, and the introduction of interdisciplinary approaches is becoming a prerequisite for the development of sustainable economic systems.

Keywords: scientific research, economic methodology, methodology of scientific research, creative economics, economic science, paradigm, postulate, epistemology, worldview, human nature, financial and monetary mechanism, universal regulator.
